

TELEGRAFUL ROMAN.

Țare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei arhidieceșane Sibiu, strada Măcelarilor 45

Correspondențele sunt a se adresa la
Redacțiunea „Telegrafului Român”, strada Măcelarilor Nr. 45
Epistolele nefrancate se refuză — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE:

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori
15 cr., rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr.
pentru fie-care publicare.

Cestiuni scolare.

II.

Necontrola învățământului în scólele noastre este una din cele mai de frunte cauze, pentru cari așa puțin progres se observă în cele mai multe scóle.

Și de unde se provină indolența, indiferentismul unor directori și a unor inspectori scolare? Se aduc mai multe obiecțiuni înainte atât din o parte cât și din alta.

Prima obiecțiune este că: directorul și inspectorul sunt officii de onóre nesalarisate. Obiecțiunea nu ni se pare serioasă, cu deosebire când se face și de cătră ómeni cu carte.

A purta sarcina de director ori inspector scolar tocmai așa este impusă și legată de officiu parochial ca și datorința de a funcționa în fie care Duminecă și serbătore în sânta biserică. Căruia nu-i place a purta sarcina de director, nu are să-i placă nici a fi paroch.

Una altă obiecțiune este înaintarea în etate a unor directori, dîcînd, că sunt impedeți și în parte nu se pricep la ale scólei. Tot atât de puțin basată este și această „scusă”, de óre-ce este cu mult mai greu a îndeplini misa divină decât a îndeplini controla în scóla în câte-va óre și din când în când. De altă parte nu se pôte presupune ca un director scolar să nu aibă atâta pricepere și minte naturală, ca să nu pótă observa petele și defectele mari ale unei scóle. Aici nu ne trebuie multă filosofie, ci ne trebuie multă atragere, un viu interes față de lucrurile scolare.

Adevărata cauză a lipsei de controlă și inspecțiune a învățământului zace în nepedepsirea și trecerea cu vederea preste cei neglijenți, precum și în regulamentul prin o anumită instrucțiune a directorului și a inspectorului. Pre cât timp nimenea nu trage la răspundere nici pe director nici pe inspector, dacă nu inspecționează și nu controlează învățământul până atunci

nici nu se pôte vorbi de o controlă severă.

Acésta stare de lucruri nu pôte să mai dureze, după-ce vedem, că din partea organelor statului pre și ce merge controla scólelor noastre este tot mai severă și în parte tot mai reu voitore.

A mai trece cu vederea controla lacsă, ce o esereciază unele din autoritățile noastre scolare ar însemna a nu cunoșce periculu ce ne amenință viața scólelor noastre.

Ca un mijloc eficace, în urma căruia forul nostru superior Ven. Consistoriu ar putea fi pus în pozițiune a sci cum și încât organele inferioare suprainspecționează și controlează învățământul ar fi: introducerea unui protocol de evidență în fie care parochie, făcut anume pentru directorii și inspectori scolare.

În acest protocol ar fi de notat: numele directorului local, când a cercetat scóla? Ce a observat față de învățământ, față de frecuentarea scólei, față de modul de propunere a învățatorului, etc. Tóte aceste observări ar avea să se cuprindă în rubricile speciale. Tot acest protocol ar avea să servescă și pentru inspectorul scolar districtual, cât și pentru inspectorul regesc de scóle. Și dînsii astfel după cum în mod cronologic s'a întemplat inspecțiunea și controla, ar avea să-și facă notițele respective. Acest protocol de evidență drept aclus la raportul comitetului protopresbiteral ar avea să subșternă sinodului protopopesc, și în fine pre calea officii protopopesc Ven. Consistoriu arhidieceșan.

Pre acésta cale doue corporațiuni ar veni în pozițiune a controla pre cei, cari și fac și împlinesc cu sântenie chemarea de directori și respective inspectori scolare și numai așa cei neglijenți ar putea fi trași la răspundere.

Acésta măsură salutară cu unele escepțiuni e introdusă în scólele magiare confesionale și de stat.

Ar fi numai în interesul scólelor noastre, dacă s'ar încerca punerea în

pracsă a acestei măsuri. La tótă întemplarea ea numai folos pôte să aducă.

În legătură cu cestiunea ce tractăm nu va fi fără de interes a arêta cum se esereciază inspecțiunea și controla învățământului în Anglia și Scoția.

Începînd dela anul 1862 și până la 1890 în Anglia, érá în Scoția până ia 1891 ajutoriul de stat pentru scóla populară a atârnat dela raportul inspectorului regesc, făcut asupra examenului. Anume s'a plătit conducătorilor scólei, susținătorilor, dar nu învățatorilor o sumă anumită pentru fiecare elev, carele avea cunoscințe suficiente din scriere, cetire și comput, și o altă sumă după numărul scolarilor, cari frecuentă scóla. Acésta întocmire s'a modificat cu timpul introducîndu-se îmbunătăiri, unde s'a vîdut de lipsă. Anume s'a observat, că luând de cinosură numai cetirea, scrierea și computul s'au negles alte specialități ca gramatica, istoria, cantul etc. cari mai mult ori mai puțin înfluințază asupra unei bune educațiuni. Ca defect s'a observat și aceea că în același despărțământ elevii mai înaintați în etate, lucru natural, documentau mai multe cunoscințe.

De aici au urmat modificări. Anume în Scoția în 1886 au început a se da ajutorii susținătorilor scólei — așa numitul: grant — în cele două despărțăminte de întăiu ale scólei, după cum scolarii au fost clasificați în general cu: forțe bine, bine și destul. Practisată acésta procedură după părerea generală a inspectorilor regesci ea s'a aflat de forțe salutară — de aceea a fost estinsă și asupra celorlalte despărțăminte (în Anglia 7, în Scoția 6).

Așa numitul grant (ori grants), pentru numărul scolarilor prezenți, cari au frecuentat scóla, s'a ridicat, și s'a micit grants-ul pentru rezultatul examenului.

Defectuósă s'a vîdut procedura de a se admite la examen numai elevii, cari aveau un număr anumit de óre de prezență; pentru-că învățatorii

erau seduși a negleze pre acei elevi cari aveau prea multe absenții.

Deja elevii se admit toți și astfel învățatoriu trebuie a se interesa de o potrivă de toți scolarii atât de cei debili, cât și de cei buni, atât de cei ce cercetază regulat, cât și de cei ce cercetază neregulat, pentru-că darea grants-ului — ajutoriului dela stat atârna dela clasificarea despărțământului în general cu calcul de: forțe bine, bine, ori suficient. Va să dîcă, normativ e progresul preste toți elevii, dară nu numai a unora singuratici. E drept, că în acest mod sarcina inspectorilor s'a îngreunat — dar s'a vîdut, că ea aduce frumoșe rezultate.

Instituțiunea inspectorilor în Anglia e bine regulată. Sunt 4 clase de inspectori anume: inspectori supremi, districtuali, subinspectori și asistenți. Anglia are cu totul 12 inspectori superiori, dintre cari 2 în totdeuna sunt luați dintre profesorii de seminare. Scoția are 3 inspectori supremi — dintre cari unul are și inspecțiunea asupra seminarelor din Edinburg, Glasgow și Aberdeen. Un inspector suprem pe lângă visitațiunile și controla din propriul district mai are încă și suprainspecțiunea, preste celelalte districte din divisiunea sa (reviul seu).

În Scoția sunt 3 divisiuni anume: cea sudică, vestică și nordică cu centrele de reședință în Edinburg, Glasgow și Aberdeen. Pentru a-și pute comunica reciproc esperințele și spre a avé o procedură uniformă la examinare, inspectorul suprem ține o conferință anuală cu colegii din divisiunea sa. Asistenții sunt totdeuna aleși de cătră autoritatea scolară dintre cei mai buni învățatori, cari cu timpul pot avangia de subinspectori. În Anglia sînt 109 inspectori, 43 subinspectori, și 152 asistenți — în Scoția sunt 25 inspectori, 4 subinspectori, și 21 asistenți. Inspectorii în Scoția au titele dela universitatea din Oxford ori Cambridge etc. Inspectorii se aleg prin o secțiune a „Consiliului regesc de educațiune”. Nounumiții inspectori cari n'au se fie mai bătrâni de 35 ani

FOIȚA

Documente pentru limbă și istorie.

Un manuscript în limba Macedo-română.

(Urmare.)

Puse pre ele în vieta, și în vieta vietei; mândaciune puse, și nu va trêce.

Laudaci pre Domnul de pre pamentu, Balaurii și tote adênkurile.

Foklu, grândina, nêala, giacêa, spirtul de vifor, kare fakú kuvêntul lui; Muncii și tocii munticeii, arborile fruptuose, și tocii kedrii.

Fêarele, și tote vicîuitorele, terătore, și paseborătore.

Imperacii pamêntului, și tote poporele, Domnii, și tocii judecătorii pamêntului.

Tinerii și verginele, beștrâni cu cei mai tineri, sò laude numele Domnului; kà se inalcă numele a lui un.

Mărturiêa lui pre pamênt, și în cer. Și va inalca kornul poporului sêu.

Kântarêa totului kuvioșilor lui, filor Israillui, poporului, karele se apropie de dînsul.

Kântaci Domnului kântare nouă, lauda lui în baserika kuvioșilor.

Sò se alegrêaze Israil de fakêtorlu sêu; și fii Sionlui sò se bukure de imperatlu lor.

Sò laude numele lui în kor, în timpâne, și în Kântuaru sò kante lui; kà binevoeste Domnul intru poporlu sêu, și va inalca pre blânzii intru mântuire.

Kuvioșii se vor laudă intru mărire, și se vor bukură intru asternuturile sele.

Inalcările Zeului în gura lor, și sabie askucitâ de amendouele părçi în mânilor lor.

Ka sò fakâ esbânde între ginte, muștrări între popore.

Ka sò lige pre imperacii lor ku katene, și pe măricii lor ku ferligi.

Versurile pe ton 6.

Ka sò fakê intr'ênșii judekatâ skrisâ, mărirêa acista este kuvioșilor lor.

Laudaci pre Zeu intru sânciêa lui; laudaci pre el intru tariêa poterei lui.

Pre ton 4.

Laudaci pre el intru poteriile lui; laudaci pre el după mulcimêa măririi lui.

Laudaci pre el în bocé de trombetâ; laudaci pre el în Kântuaru și în Alautâ.

Laudaci pre el în timpânâ și în kor; laudaci pre el în strune și în organe.

Laudaci pre el în cimbale bineresunătore! laudaci pre el în cimbale de strigare. Totâ suflarêa sò laude pre Domnul.

Dominekâ de este serbătore, se ziku versurile serbătorei, êarâ de nu este serbătore, se ziku și aciste versuri.

Skolâte Domne Zeul mêu, inalcă se mâna têa, nu uită pre seracii tîi pònè în seversit.

Cie Domne me voiû mărturi ku totâ inima mêa voiû spune tote minunile tele.

Dupò mărirêa laudelor, de este Dominekâ: și akum Zeunaskêntarêa dupò tonlu dominecei.

Prêabinekuvêntatâ esti Zeunaskêtore Vergine, kà prin acel, karele se intrupă din tine, iadlu se prinse, Adam se kiemă, blastemlu se perdú, Eva se liberă, mortêa se omorî, și noi invarâm; pentr'aceea kântâm, și strigâm cie: Binekuvêntat esti Hristose Zeul nostru, karele binevoiși așî, mărire cie.

Mărintarêa mare.

Mărire cie, karele aretași noè lumină.

Mărire Zeului de sus, și pre pamentu pace între omeni bunâvoire.

Te laudâmu, te binekuvêntâmu, cie ne inclinâmu, te mărimu, cie mulcemimu pentru mărirêa têa mare.

(Va urma.)

se atașează pre lângă inspectorii su-
premi, ca să și potă câștiga esperința
înainte de a li se da în administrați-
unea lor independentă un district. Sub
controla lor stau numai acele școle,
cari voesc a reflecta la ajutorul sta-
tului. Inspectorii se denumesc de re-
gulă numai pre basa unei calificăți-
uni precelente academice, și pre basa
unei praxe îndelungate. Ce deosebire
între inspectorii noștri de școle reg.
și între cei din Anglia! Aici au în-
trare și valoare căpăurile mai mult, acolo
meritul și știința.

Maiestatea Sa regele în Ungaria.

Dela manevrele cele mari din
Galiția, cari au reușit pe deplin,
Maj. Sa monarchul și supremul beli-
duce a venit în Ungaria și anume în
comitatul Aradului pentru a lua parte
la manevrele armatei și și-a stabilit
cuartierul la Borosbebiș. Acest ținut
e locuit de români și prezența Maj.
Sale pe aceste locuri le-a dat ocași-
une a și manifesta iubirea și alipirea
cătră monarch. S'au făcut mari și
multe pregătiri pentru primirea Maj.
Sale, dar mai mult au impus bande-
riile cele mari ale românilor în cos-
tumul lor național, întimpinarea căl-
dăroasă, ce l-o a făcut poporul în frunte
cu preoții și învățătorii în discursul
călătoriei. Călătoria Maj. Sale prin
acele locuri a fost o adevărată căl-
ătorie triumfală. Poporațiunea l'a pri-
mit cu strigăte entusiaste de „să tră-
iescă“ eșite din pepturile a mii de
țărani români, adunați pe la toate sta-
țiunile și mai vârtos la Șiria, Pâncota,
etc. La Borosbebiș Majestatea Sa a
fost așteptat de ministrii Wekerle,
Fejérváry, Hieronymi, de F. Z. M. bar.
Waldstädten și alte generalități, de
Preasânții Lor d-nii episcopi Ioan Me-
țianu și Mihail Pavel, de deputați-
unile și autoritățile comitatense. Maj.
Sa monarchul a sosit Sâmbătă cu trenul
de dimineață. La gară l'a întim-
pinat cu o vorbire de bună venire
vice-spanul Szatmáry, la care Maj. Sa
a răspuns, că se bucură, că pôte petrece
în aceste locuri frumoase, apoi se între-
tinu cu Preasânții Lor d-nii episcopi,
cu ministrii etc. Dela gară până la
cuartier a fost însoțit de un conduct
impunătoriu. Un banderiu de 180 de
țărani mergea înaintea trăsorei Maj.
Sale. Amintim, că pentru primirea
serbătorască a Maj. Sale prin ținutu-
rile românesce a lucrat mai mult P. O.
D. D. Constantin Gurban și Geor-
giu Popovici, protopresbiteri.

Duminecă a fost primirea ofic-
oasă a deputațiunilor. Cu această oca-
siune Preasânția Sa Domnul episcop
al Aradului ținu următoarea vorbire:

*Maiestatea Voastră ceseară și apo-
stolică regescă!*

Preagrațiöse Dómne!

*Töte popórele patriei simțesc nemărginită
bucurie, de câte ori au fericirea a saluta pre
Maiestatea Voastră în mijlocul lor.*

*Asemenea bucurie mare simte acum și
clerul și poporul român din acest ținut, locuit
aprópe numai de români, fii ai bisericei gr.
or. române, aparținători eparchiei mele; de
aceea în numele clerului și poporului român
de religiunea greco-orientală, în numele bise-
ricei noastre naționale române grăbim și noi
cu adencă supunere omagială și la această oca-
siune a da expresiune simțimentelor noastre de
credință, alipire și loialitate, ce le nutrim că-
tră Maiestatea Voastră și prea înalta casă dom-
nitóre.*

*Biserica noastră națională nici între grelele
împregiurări de acum nu perde din vedere
sublima ei misiune, de a conlucra nunumai
la fericirea credincioșilor ei, dar și la pro-
pagarea dragostei evanghelice, față de toți su-
pușii Maiestății Voastre, fără osebire de limbă
și confesiune, și prin această și la fericirea iu-
bitei noastre patrii, așlând în părintesca grație
a Maiestății Voastre cel mai puternic sprigin,
la împlinirea tot mai cu succes a acelei su-
blime misiuni, deplin convinsă, că inima pă-*

*rintescă a Maiestății Voastre doresce de o po-
trivă fericirea tuturor popórelor supuse glo-
riosului sceptru al Maestății Voastre.*

*Deci pe lângă cea mai adencă supunere
rugăm pe Maiestatea Voastră, să Vă îndurați
preagrațios a primii și dela noi, adencile noastre
manifestări și asigurări de credință, alipire
și loialitate, și pre noi și biserica noastră, și
pre credinciosul nostru popor a-l învrednici și
mai departe de preainalta grație regescă.*

*Noi și toți credincioșii noștri, pe lângă
cultivarea frumóselor virtuți de credință și lo-
ialitate, eređite dela strămoși, nu vom înceta
nici odată în rugăciunile noastre de tóte zilele
a implora binecuvântarea ceriului asupra prea-
înaltei persoane a Maiestății Voastre, asupra
preainaltei case domnitóre și asupra iubitei noastre
patrii, a cărei bună stare și înflorire este ni-
suința comună a tuturor popórelor sale.*

Să trăiescă Maiestatea Sa!

La acesta vorbire Maj. Sa respunse:

*„Cu plăcere Vă asigur de grația mea
neschimbată și de scutul meu binevoitor, care
se estinde asupra tuturor supușilor mei fără
deosebire de naționalitate și religiune. Sperez
de altfel și aștept, că și D-Voastră veți ține de-
parte prin influența D-Voastră pe credincioși
dela acele periculóse agitațiuni, care în unele țim-
turi ținesc să seducă poporul, căci deși limba nu
este una și aceeași, totuși fie-care naționalitate este
de o potrivă îndatorată a susține concordia
pacifică cu celelalte naționalități și a stima
de o potrivă legile și constituția țerii, singur
numai pe această cale se pôte desvolta siguritate
pentru adevăratele interese, și se pôte ajunge
binele comun.*

În fine asigură pe P. Sânția Sa
și pentru mai departe de grația Sa
regescă.

Episcopului Pavel, care a condus
clerul gr. cat. M. Sa, între altele i-a
șis, că „ingrigeria mea părintescă este
îndreptată spre aceea, ca toți cetățenii
iubitei mele Ungarii fără deosebire de
limbă și confesiune să se alieze în con-
cordie și pace reciprocă, ca să guste
binecuvântarea păcii, a progresului și
a buneii stări.

„Eu nu dubitez, că și Sânția Ta
vei conlucra cu deplin devotament la
realizarea acestei dorințe, căci precum
de o parte accentuarea de frase góle ale
unui șovinism exagerat și demonstrați-
unile condamnabile de stradă stau de-
parte de adevăratul patriotism,
tot astfel e de altă parte datorința pa-
triotică, pretinsă de adevăratele inte-
rese ale tuturor cetățenilor ca să fie
concordie pacinică între naționalități
și ca în tot locul, dar mai cu semă
în această regiune să se desvolte și asi-
gure stima pentru constituția și le-
gile țerii“.

Tot asemenea a accentuat M. Sa.
și în respunsul ce l'a dat deputațiunii
comitatului și orașului Arad și episco-
pului rom. cat. Dessewffy, pacea și
concordia, ce trebuie să domnescă în
poporațiune, fără deosebire de con-
siune și naționalitate.

La procesul Replicii.

Vorbirea acusatului A. C. Popovici. (fi-
nută în limba română).

Dle president! Onorată curte cu jurați!
Fără patimă și în tótă sinceritatea voui vorbi
într-aceste momente aici unde se discută ađi
causa cea mare românescă și numai în a
doua linie libertatea mea.

Înțelegeți bine, că poziția mea aici e
fórtă deficilă. Formele procesului chiar mi-au
închis calea apărării. Am fost oprit în drum,
cum și ce fel nu discut acum, pe când ve-
niam în Transilvania pentru a me puté pre-
senta la chemarea justiției; am fost adus
aici în arest și chiar în momentul de față
me aflu încă sub supraveghiere, pozițiunea
mea deci ca acusat a fost mult îngreunată
și nu mi-am putut pregăti apărarea după
cum aș fi putut-o face, fiind lăsat în li-
bertate.

Aici la jurați, unde pentru întâia-órá
am onóre a me afla, am să fac două con-
statări de căpetenie. Ântăia, că eu ca mem-
bru al unui partid, ce ține să useze totdea-
una de dreptul de a se folosi limba sa na-
țională în pertractari de felul acesteia, me

ved adus înaintea unui juriu, care nu scie
românesce și care deci greu mă va puté
înțelege, dacă me va înțelege. A doua, că
d-vóstră, dlor jurați sunteți toți magiari,
ér eu român și că noi ne aflăm în luptă
politică în vreme-ce d-vóstră sunteți che-
mați să me judecați, cred că este zadarnic
să mai stăruesc a arăta cât este de deficilă
poziția mea.

Dl procuror suprem în discursul său
de acasă a atins multe din cestiunile legate
cu Replica, fórtă multe din cele care n'au
nici o legătură cu dēnsa, prea puțin din
cele însă ce privesc procesul și mi-a făcut
mie impresia, că ađi d-sa, a fost mai mult
„magiar“ decât procuror. Înțeleg această, e
firea omenescă și om fiind dl procuror, nu
me miră peste măsură, că s'a lăsat a fi stă-
pănit mai mult de simțimentele de rasă,
decât de simțimentul de dreptate. În dis-
cursul seu de acasă d-sa a căutat să facă
impresia, că Replica s'ar fi scris și tipărit
de „Liga“ din București, ér nu de „tineri-
mea universitară română din Ungaria“ și cu
bani dela românii din Ungaria. Cetiți însă
„Replica“. Judecați cuprinsul ei și veți că-
péta imediat convingerea luminóasă, că nu se
pôte susține ceea-ce a afirmat dl procuror.
Dimpotrivă din cuprinsul ei se vede, că ea
este o carte făcută de junimea academică,
că ea este eflucul simțimentelor tineretului
nostru universitar, că ea nu pôte fi cătuși
de puțin opera unor irredentisti, cum a șis
dl procuror.

Nu ni-se poate face nouă românilor
de aici mai mare nedreptate, decât când
suntem aduși în legătură cu pretinsa „ire-
dentă“ din România. Replica însăși e do-
vadă a acestei afirmațiuni; cartea e scrisă
cu vioiciunea naturală a tineretului însă cu
adevărat patriotism și nu poate fi vorba
de iredentă în relație cu opera tinerimii uni-
versitare. Efluc al politice actuale, Replica
este une-ori violentă, ca usa însă residă
numai în politica violentă, care se
face astăzi în țeara aceasta. Și apoi gândi-
țive unde există la italienii din Austria
iredentă? Ea există la slavii din Ungaria
și Austria, ea nu există însă în Elveția,
unde patru naționalități deosebite avēnd
fiecare în apropiere state puternice de na-
ționalitatea lor, trăesc în cea mai perfectă
armonie și nici nu cugetă măcar că ar puté
bine trăi, separându-se unele de altele.
Iredenta deci există de regulă numai la
apăsăți, totuși ea la români nu există din
causă, că acestia au priceput în totdea-
una importanța reală a existenței țerii noastre
pentru viitorul românilor. Cercetați scrierile
politice ale românilor din vremea ultimă și
veți vedé că cele mai multe caută să întă-
rescă idea necesității buneii înțele-
geri între români și magiari și es-
primă credința că și unii și alții au una și
aceeași sórte. Dela 1866 sunt multe operele
românesce, care vorbesc în sensul acesta. A
vorbis dl procuror despre Basarabia și a
vrut să ne dee exemplu de modul cum ro-
mânii sânt acolo apăsăți de muscali. Așa
este. Însă muscalii nu sunt primejdie numai
pentru noi românii, ci și pentru d-vóstră
magiari și dacă din cauza antagonismului
nostru așfătat neconținut de politica de ma-
gariisare a statului, muscalii vor pune mâna
pe ambele popóre, atunci flere possumus,
sed iu vare non. Românii vēđut-au și știut-au
acesta și de aceea gândul lor continuu a
fost să îndrepte în acest sens și gândul ma-
gariilor. Sigur însă, că dl procuror a vrut
numai să ne sparie când a vorbit de sórtea
Basarabiei, dar și-a greșit socotéla.

S'a vorbit de „Liga“, și dl procuror
a prezentat-o într-o lumină departe de cea
esactă. Nu stă în căderea mea să apăr aici
„Liga“. Atăta pot să spun că „Liga“ nu e
decât consecunța „Kultur-egy-le-t“-ului
unguresc. Cine a făcut „Liga“? La această
gânditu-sa dl procuror? A u făcut-o în cea
mai mare parte românii din Un-
garia siliți să emigreze din cauza
nedreptăților ce li-se făceau. Dacă
ei astăzi vē supără, de ce ne faceți pe noi
răspunșabili, răspunderea nu o pórtă decât
numai politica de magariisare violentă, înau-
gurată în contra noastră. La „Liga“ chiar
nu veți găsi „irredentisti“, ei numai români
doritori să arangeze antagonismul dintre noi
și magiari. Este negreșit trist când alții
trebuie să se preocupe de cestiunile noastre.

Să șice, că noi am răspândit o carte
dușmănoasă Ungariei. Cestiunea e fórtă de-
licată, mai ales așa cum s'a pus înaintea
juraților. Se vorbesce mult aici de Replica
și-se aduc multe încriminări, dar ea nu
se discută. Dacă ar fi să se discute, atunci
luați cas de cas din cele expuse întrēnsa,
aduceți documente, lăsați-ne să aducem și
noi și să facem o cercetare imparțială, dacă
să v'a dovedi adevărate cele cu-
prinse în Replica, nici nu puteți
a ne acusa, de se vor dovedi nea-
devărate, puteți și aveți dreptul să ne
osândiți. Însă acum așa se discută? Procesul
nostru nu se face pe temei de documente și
în bună dreptate, nici nu ne puteți acusa.

Vorbind de cele cuprinse în Replica
dl procuror a șis despre români, că noi ce-
rem autonomia Ardélului ca o etapă pentru
„Daco România“. Nimic mai neesact și mai
neintemeiat! Românii cer autonomia Ardea-
lului, pentru că sunt convinși, că și ei și ma-
gariii și sașii din Ardeal, mai bine se vor
arancia în această țără, mai bine își vor vedé
de afacerile lor, dacă și le vor regula ei de
ei, decât dacă vor rămâne centralizați di-
rect de Pesta. D-vóstră înși-ve, dlor jurați
sciți bine, că acolo nu se cunósce Ardealul
așa cum se cunósce aici sau la Brașov. Cum
voiți dar ca cei care nu ne cunosc să iee
mai bune măsură pentru noi, decât noi în-
șine? Mai e și un alt motiv pentru care noi
românii insistăm pentru autonomia Ardea-
lului. V'am arătat deja cum se petrec fe-
ricite trei-patru naționalități din Elveția. Ei
bine, noi așa am voi să vedem trăind națio-
nalitățile din Ardeal, și numai prin autono-
mie avem speranță, că într-o đi românii,
magariii și sașii ardeleni se vor simți ca
frații, și vor preferi să mórá pentru țără
acesta, decât să se alipescă la alta.

Acesta e adevărul despre principiul au-
tonomiei Ardealului înscris în programul ro-
mânilor. Când altfel se prezentă cestiia, ni-se
face nedreptate. Dacă am fi irredentisti, ne-
greșit n'am cere așa ceva; atunci am dori
dimpotrivă să fim cât mai apăsăți, pentru-că
astfel mai lesne să facem unitatea împotriva
d-vóstre. Noi însă voim altceva: noi cerem
numai un teren liber de desvoltare națională.

Cât despre ajutorul slavilor, de care
érăși a vorbit dl procuror, aruncându-ni-l în
față ca o acuzare, noi nu ne potrivim în pă-
reri cu d-vóstră. Slavii din Austro-Ungaria
și Balcani, pot fi pentru noi toți, cei stabi-
liți în părțile acestea, mormântul dacă nu le
pricepem aspirațiunile, și nu punem politica
din patrie în concordanță cu aspirațiunile lor.
Noi românii și magariii nu suntem nimic
față cu slavii, și nu ne este permis, dacă ne
înțelegem interesele noastre și ale civilizației,
să lăsăm ca aspirațiile lor să se realizeze în
sens panrusist; dimpotrivă avem cardinal
interes să-i facem antagonisti Rusiei. Astfel
și numai astle pôte fi mântuită patria de si-
gura ruină. Dar nu prin violență li vom
face vre-odată antagonistii Rusiei. Nu se
stăpănesc astfel popórele, și cu atât mai puțin
cele slave. Depinde dela înțelepciunea
noastră, ca, prin libertate largă de desvoltare
națională, să le facem antagoniste hotărâte
ale ideii ruse, care tinde spre Constantinopol
și Triest. Când popórele slave din Austro-
Ungaria și Balcani își vor fi desvoltat fie-
care naționalitatea așa, încât să constituie
fie-care o individualitate, ele vor avea cel
dintăiu interes să se împotrivescă panrusis-
mului, fiindcă vor avea fórtă mult de per-
dut. A vorbit dl procuror despre asimilare.
Ei bine, e fapt, că nu există în Europa un
singur popor curat, tóte sunt produsele asi-
milărilor seculare. Așa în vechime romanii
au fost produsul asimilării sabinilor, estrus-
cilor, umbrilor, samniților cu latinii. Așa
astăzi francesii sunt rezultatul asimilării cu
coloniile romane și a galilor, romanilor și fran-
cesilor; românii rezultatul asimilării cu co-
loniile romane ale dacilor, slavilor, ungarilor
chiar pe alocurea; ungurii au esimitat și ei
mulți slavi, jasiți, cumani, biseni, români.
Acesta însă a fost o asimilare naturală și
care ușor se putea întempla atunci când nu
esista nici simț național desvoltat, nici prin-
cipii constituționale moderne și democratice.

Astăzi asimilarea de stat nu mai pôte
isbuti; nu vedeți cum se desvoltă individua-
litatea în popóre, cu cât mai mult cecă ci-
neva să li-o răpescă. Arătați d-vóstră un sin-
gur cas de 2—3 secolii încóci, când un po-

por și-a pierdut naționalitatea prin asimilare de stat. Esemplu contrar sunt însă numeroși. Polonii din Rusia deși slavici, cu toate sunt și ați poloni ca la încorporare, numai din cauza necumetriilor încercări de rusificare. În Posen s'au cheltuit sute de milioane de câră Bismarck pentru germanizarea polonilor, și rezultatul a fost, că aceștia polemiză continuu pe Germanii dintre dâșii. Astăzi nu este posibilă asimilarea decât numai amicilor insule eterogene din mijlocul unui popor compact. Astfel d-văstră a-ți asimilat și asimiliați pe șvabii și slavii de pe pustiile Ungariei, dar nu ne-ați asimilat și nu ne veți asimila pe noi români, nici pe sârbi, nici pe slovaci.

S'a dîș și se dîșe, că noi am respândit o carte agitătoare contra statului ungar. Ar fi trebuit ca această acuzare să fie dovedită, și până acuma nici o singură dovadă nu ni s'a adus și nici nu ni s'ar pută aduce. Cartea e o carte de polemică, un protocol al luptei dintre juminea universitară română și cea magiară, ea nu cuprinde însă un singur cas de agitație contra statului și cu atât mai puțin în contra întregității statului. Nu contra Ungariei ne luptăm noi și nici chiar contra poporului magiar.

E vorba deci de șovinism și nu cred, că toți magiarii sunt șoviniști. În contra șovinismului însă suntem și în contra șovinismului cartea este scrisă.

Di procuror discutând unele din afirmările Replicii a vrut să dovedească netemeinicia lor vorbind despre acordarea autonomiei bisericesci. Este esact că poporul a serbat cu bucurie opera baronului Șaguna și Eötvös la Brașov, se rostiau toasturi de înfrățire magiăro-română. Credeau totuși că se deschide o eră nouă de pretenție și ceră între români și magiari. Ce folos însă de opera acestor înțelepți bărbați, dacă guvernele posterioare au creșut că fac act de mare patriotism atentând unul după altul la baza chiar a autonomiei noastre bisericesci.

Al doilea exemplu adus de di procuror e privitor la școle. D-sa a dîș că noi români din Ungaria am avea mai multe școle primare decât sunt în România liberă, așa-dar nici o pedecă nu s'ar pune culturii românești. Nu știu dacă sunt esacte afirmările și cifrele dlui procuror, dar chiar așa se fie, nu e un secret pentru mine, chiar unii din omenii mai cunosători ai magiariilor, ca Dr. Jancsó Benedek o știu, că cultura românească s'a dezvoltat mai întâiu în Ardel și de aici a trecut în România, dar pe o vreme, când puterea de stat nu era concentrată în mâinile magiariilor. Cât despre puțința din trecut de a ne desvolta aici mai ușor ca în România, explicațiunea e ușoră. România se afla când sub turci, când sub muscali. Ardealul precum și Ungaria era sub nemți, cere nu puneau pedeci culturii române. Dar dacă românii se plâng astăzi de prigonirea culturii lor, e lucru explicabil, guvernul condus de idea magiarisării vrea să introducă limba magiară în școlile primare, el vrea să ne instrueze copii mici chiar într'această limbă. Contra acestei tendențe scriem și luptăm noi. Și apoi ore acum nu ni se face un nou atentat cu salarisarea învățătorilor?

Di procuror a dîș, că în România nu sunt școle streine, eu totuși cunosc școlile ungurești în Sasut, Galați și Bucuresci, noi șcim că Ungarii au și societăți în Bucuresci, negreșit societăți cu mult mai libere decât cele care se îngăduie une-ori Românilor să le aibă aici. În România nu e obicei să se reglementeze societățile. Chiar diare au avut ungurii în Bucuresci, diare libere bucurându-se adecă de libertate mare, cum este cea românească, belgiană, francesă și cu cea înfiunțată nemțesă ca cea dela noi.

Ca un argument în contra acuzării aduse în Replica contra tendențelor de magiarizare prin kisdedóvónri di procuror a dîș că din legea kisdedóvóurilor nu se va alege nimic fiindcă o singură comună din Ardel are dare de preste 15 mii fiorini și aceea comună e magiară. De ce s'a făcut însă atunci acea lege, dacă se știe că nu va folosi la nimic? Fîndcă ea este pentru români pănură roșie. Ear' dacă odată o asemenea lege s'a adus, nu avem noi dreptul să ne plângem?

Ca răspuns acuzării din Replica, privitor la prigonirea diariștilor români di pro-

curor a afirmat că în 25 de ani s'a osendit numai 8 publiciști români, nu este esact, publiciștii români încep mai ales a fi urmăriți dela 1885, de când curtea cu jurati s'a mutat în orașul acesta. — De atunci avem deja peste 12 procese de presă, car' astăzi suntem, aduși noi în proces, mâne va veni „Tribuna“, poimâne va veni „Memorandul“. Aceșta nu e prigonire? Dar' să mă iertați: e o luptă pe viață și pe mórte! pe care d-văstră o deschideți! Suntem atunci noi cauza agitațiilor? În fine a mai vorbit di procuror de epitetul „mongolok“ „barbárok“ pe care Replica le dă magiariilor. Dar d-văstră nu ne dîșeți noué „büdös vadoláh ect.“ ear noi să nu vî dîcem nimic?!

Terminând vî spun din nou, nu căutați în cartea tineretului universitar crime. Ea este efluxul politiceii de magiarizare, care însă până astăzi n'a magiarizat pe nimeni de cât pe doi trei indivi, care să dîș, ce e drept, mari magiari, dar care mai mult vî strică decât noi, căroră ne dîșeți agitatori.

Atât deocamdată. Deóre ce domnul procuror n'a discutat Replica cu documente, m'am mulțămît și eu să vî spun în totă sinceritatea starea de lucruri cum este în adevăr. Voiu aștepta acum cursul desbaterilor și mi rezerv dreptul ca la ultimul cuvânt să discut cestiunea pe larg.

Noutăți.

Unde e limba română? În comitatul nostru observându-se legea, precum se cuvine, este și limba română egal îndreptățită cu celelalte două limbi, magiară și germană, ea este limbă protocolară și publicațiunile oficiale dela comitat să fac în toate trei limbile. Spre surprinderea noastră am vedut o publicațiune dela comitat cu Nr. 283, subscrisă de di vice-comite Reissenberger, în care să publică 5 ajutóre pentru sodali la școla de model de păpucărie, ajutóre votate din fondul comitatens economic, tipărită numai în două limbi: magiară și germană. Pentru ce s'a lăsat la o parte limba română și nu sa observat de astădată dispozițiunile legii? nu șcim, ar fi de dorit însă ca pe viitor să nu se mai întample astfel de casuri regretabile, cari jignesc pe populațiunea română din comitat în unul din cele mai scumpe simțăminte ale ei.

Rectificarea listei viriliștilor. Vice-comitele comitatului Sibiu face cunoscut, că în sensul §-ul 25 din art. de lege XXI din anul 1886 comisiunea chemată de a rectifica lista contribuabililor celor mai mari (a viriliștilor) va ține ședințele în cancelaria protonotariului comitatens din Sibiu, Corneliu Tobias în 16, 17 și 18 Septembrie a. e., că în timpul sus atins vor fi listele menționate espuse întuițiunei publice, și că tot în decursul acestui termen se vor primi eventuale reclame pentru îndreptățirile în liste.

În sensul §-ul 27 din citatul art. de lege se provoca toți aceia, cari voiesc a profita de favorea §-ul 26 al legii menționate ca în decursul ședințelor se și documenteze îndreptățirea, căci în cazul contrariu vor rămânea cu acesta ocașiune lipsiti de favorea §-ul 26 de a li se socoti contribuțiunea după.

Conspetele dela perceptorat, cari servesc de basă la rectificarea consemnării viriliștilor, sunt espuse în biroul protonotariului și din ziua de astăzi până în 15 Septembrie inclusive se pot subscrerne eventuale reclame contra acelor conspete. Consemnarea satorită a viriliștilor să va așsa în 18 Septembrie pe casa comitatului și să va espune în întuițiunei publice în decurs de 15 zile în cancelaria protonotariului comitatens; recursurile în contra ei să pot subscrerne în termenul indicat la comisiunea revizătoare permanentă.

„Director seminariului mituit cu bani valachi“. Sub acest titlu s'a ventilat în presa ungară o nouă năsdărăvănă. Vorba e de părintele Augustin Hamsea, directorul seminariului român din Arad, pe carele îl acuză pe de-o parte cu aceea, că nu dă elevilor tes-

timonii în limba maghiară ear pe de altă parte îl acuză, că într'o cestiune de litigiu, ce s'a ivit între sârbi și românii din Sâmbăușul mare, părintele Hamsea ar fi primit mită, în scopul de-a ștrigi cauza românilor. În fața acestei insulte, părintele Hamsea, într'o telegramă adresată diarului „Egyetértés“, declară, că în polemii diaristice nu va intra, dar în contra născocitorilor acestei sciri a pornit cercetare judecătorească.

Nou institut de bani românești pe acțiuni s'a înfiunțat în comuna Uzdin (Orđora) cu firma „Concordia“. Noul institut de bani al fraților nostri din fostul teritoriu grănițesc, acum în comitatul Torontal, este deja în protocolul tribunalului reg. propetente și sub conducerea activului protopetente dl T. Miclea, ajutat de fruntasii poporului de acolo, promite a prospera și a fi de mare folos poporului nostru din acel ținut românesc mănós și bine conservat încă.

Concert. Reuniunea sodalilor români din Sibiu arangiază Joi, 2/14 Septembrie în pavilionul din grădina „Hermann“ concert împreunat cu joc, în beneficiul d-lui Ioan Damian. Inceputul la 7 1/2 ore sêra.

Noué proiecte de legi în România. Primele proiecte de legi, cari vor veni în discuțiunea corpurilor legiuitoare române, vor fi proiectele de lege prezentate de d. C. Olănescu, ministru al lucrărilor publice. Câteva din aceste proiecte, ca acel al drumurilor și acel pentru reorganizarea ministeriului lucrărilor publice, sunt deja depuse la deschidere. Între aceste se află proiectul de lege pentru încurajarea construcțiunilor partiu-lare de căi ferate și acela pentru răspunderea șefilor de șantiere față cu lucrătorii. Aceste proiecte de o mare importanță sunt deja studiate de d. Olănescu și în curând vor fi supuse desbaterilor consiliului de ministri.

Pensionat român de fete al dómnei Aurelia Pipoșiu în Cernăuți. Dómna Aurelia Pipoșiu a primit dela înaltul Ministeriu c. r. de culte și instr. cu datul din 16 August st. n. Nr. 17895 concesiunea de a deschide un pensionat de copile în Cernăuți.

Planul învățământului este cel prescriș pentru școlile publice.

Instrucțiunea se va face în limba română; limba germană și francesă se vor învăța și propune.

Dómna Aurelia Pipoșiu încunoscește pe p. t. public, că copilele vor primi în acest pensionat întregă prevederea, și în el se vor primi și eleve esterne.

Cu prevederea întregă se vor primi și eleve, cari doresc a cerceta școlile superioare.

Un program detailat se pune la dispozițiunea fiecărei persoane, se va publica și se va distribui și gratuit aceloră, ce'l vor cere.

Instrucțiunea se va începe în 15 Septembrie st. n. 1893.

Se rógă ca copilele, care doresc a fi primite în acest pensionat, să se anunțe mai de timpuriu.

Pentru medicul pensionatului este de a solvi pe an suma de 6 fl. v. a. Medicamentele necesare au să le solvescă părinții, îngrijirea o face pensionatul.

Instrucțiunea musicală se va plăti separat.

Copilele se vor instrua și în toate lucrurile de casă.

Cepilele esterne vor veni în pensionat dimineța la 9 ore, érá după prăd la 2 ore și vor solvi pe lună 5 fl. a. a Instrucțiunea va fi tot aceea ca a copilelor interne.

Biserica rusă în Viena. Din Viena se escrie că ambasadei ruse din Viena s'a dat permisiunea de a clădi o biserică rusă (ortodocșă) în apropierea palatului ambasadei.

Biserica va fi clădită în stilul ruso-bizantin și turla va fi de 50 metri înălțime.

Bilul home-rule respins. În camera lordilor continuându-se desbaterea asupra bilului home-rule Salisbury a vorbit contra lui, declarând, că acesta nu va produce liniște

în cestiunea irlandésă, de-órece irlandesii vor rămâne și mai departe în parlamentul imperiului. Poziția internațională a Englierei nu se va îmbunătăți, din contra, atunci nu va mai pute controla țermii irici. După respunsul lui Kimberley a urmat votarea și bilul după o desbatere de 4 zile a fost respins în a două cetire cu 419 voturi, față de 41.

Prestigiul Angliei în Orient. „Times“ află din Bangkok că prestigiul Angliei a scășut în mod simțor în Orient. Mai multe întreprinderi engleze în Siam sunt părăsite, pentru-că siguranța nu mai este garantată în Anam din sud și la Kwanza. Chinezii prepară ocrotirea intereselor lor pe malul sting al Mecongului. Comandantul trupelor francesce, din Chontaconn, considerând pozițiunea ca fôrte slabă a cerut întăriri din Saigon.

Mórtea lui Emin-pașa. După un raport trimis la Londra de misionarul Sivan, din Ujji, Emin-pașa a fost atacat de arabi în marșul ce făcea pe cóstele din Manyema.

Emin a fost măcelărit împreună cu escorta sa consistând din trei-șeci soldați Nubieni, érá cadavrele lor au fost mâncate de iudigeni.

Uciderea lui este un act de răsbunare, pentru că el ar fi omorît la Lacul Victoria un arab.

Unul din arabi a retezat cu sabia sa curbă capul lui Emin.

Aventura regelui Sêrbiei. O scenă curioasă s'a petrecut, după cum se vorbește oficial la Belgrad, în călătoria regelui Alecsandru la Usicze.

Regele călătoria Sâmbătă cu șo suită puternică dela Zlatitow la Usicze, în trăsura Deodată eși din pădurea ce încungioră drumul un individ înarmat până în dinți, năvălesce cu pistolul întins înaintea trăsurei și cu o mână puternică opresce caii.

Suita regelui înspăimântată — temându-se de un atentat alergă mediat la trăsura regală, dar abia se oprisnră caii și atentatorul presumptiv, aruncă pistolul la o parte se apropie și ingenunchiă în fața regelui zicând: „Stăpâne și regele meu! Eu sunt căpitanul de bandiți Jumici Dragici, pe al cărui cap guvernul Vostru a pus prețul de 3000 lei. Nu m'au putut prinde până aci, érá acum depun viața mea în mâinile tale!“

Banditul a fost prins, însă regele care fusese mișcat în mod neplăcut de această scenă porunci să i dea drumul. Invită apoi pe Dragici să se presente jandarmeriei și să fie sigur de grația sa. Cu Jumici Dragici pierie ultimul căpitan de haiduci din Sêrbia.

Avis pentru învățători.

Apropiindu-se începerea școlilor pe anul școlastic 1893/4 venim a recomanda p. t. învățătorilor și bărbăților de școlă următoarele cărți școlare din editura tipografiei archidieceșane gr. or. din Sibiu.

Micul prietina al copiilor, adecă carte pentru învățarea scrierii și cetirii de Silvestru Moldovan. Cu o îndrumare la finea cărții. Prețul broșat 22 cr. legat 25 cr. ABC-dar aprobat pentru școlile gr. or. din archidieceșă noastră și din diecesă Aradului.

Apoi Din biblioteca cărților școlare pentru studiul religiunei:

Istoria Biblică în folosul școlilor școlare. — Cu șce ilustrațiuni reprodu-se în format mic după biblia ilustrată de G. Doré din editura Deutsche-Verlags Anstalt în Stuttgart Prețul legat 30 cr. broșat 25 cr.

Istoria Bisericească în folosul școlilor școlare. Prețul legat 35 cr.

Sub presă: **Istoria Biblică** în folosul școlilor medii. Cu 20 ilustrațiuni reproduce în format mic după biblia ilustrată de G. Doré din editura Deutsche-Verlags-Anstalt în Stuttgart.

Istoria bisericescă în folosul școlilor medii.

